

Віктор Михайлович ШЕВЧУК,

доктор юридичних наук, професор,

заслужений юрист України

професор кафедри криміналістики

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

РОЛЬ ПРОФЕСОРА САЛТЕВСЬКОГО МИХАЙЛА ВАСИЛЬОВИЧА У СТАНОВЛЕНІ ТА РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ

Становлення та розвиток криміналістики в Україні й колишньому СРСР тісно пов'язані з ім'ям видатного науковця-криміналіста, професора, доктора юридичних наук, заслуженого діяча науки і техніки України – Михайла Васильовича Салтевського.

Професор Салтевський Михайло Васильович є одним із фундаторів криміналістичної науки, новатором і генератором наукових ідей. Варто зауважити, що немає такого розділу у криміналістиці, де б Михайло Васильович не зробив свій вагомий науковий внесок у його формування, подальший розвиток та удосконалення окремих положень та концепцій. У зв'язку з цим, слушним є твердження Р. С. Белкіна про те, що Михайло Васильович Салтевський безперечно є одним з провідних криміналістів України, але й криміналістика держав пострадянського простору з повним правом може вважати його своїм, враховуючи величезний внесок науковця для розвитку нашої спільної криміналістичної науки [1, с. 377].

Сучасна криміналістика – це результат довгого та складного історичного шляху, вагомий внесок в який зробив М. В. Салтевський, один із видатних науковців Харківської школи криміналістів, наукова спадщина якого у подальшому стали фундаментом для становлення та розвитку криміналістичної науки в Україні та далеко за її межами.

У науковій біографії Михайла Васильовича Салтевського, як молодого вченого, першим здобутком стала дисертаційна робота «Криминалистическое исследование замков и пломб в судебной экспертизе» (Харків, 1956 р.). Творчий потенціал, працьовитість та цілеспрямованість дозволили молодому науковцю під керівництвом видатного

вітчизняного криміналіста В. П. Колмакова у 1956 році блискуче захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, й у 1957 році йому було вже присвоєно звання старшого наукового співробітника. З 1962 по 1971 роки науково-педагогічна діяльність М. В. Салтевського пов'язана з кафедрою криміналістики Харківського юридичного інституту.

У криміналістиці особливий науковий інтерес у 60–70-ті роки набувають наукові дослідження загальних і окремих питань теорії криміналістичної ідентифікації. Саме цій проблематиці М. В. Салтевський спеціально присвячує свою докторську дисертацію «Теоретические основы установления групповой принадлежности в судебной экспертизе (методологические и правовые проблемы)» (Харків, 1969 р.), яку він успішно захистив у 1970 році.

Сутність криміналістичної ідентифікації М. В. Салтевський розглядає у світлі теорії інформації, указуючи, що вона полягає у встановленні тотожності шляхом збору й оцінки інформації, кількість і якість якої є мірою надійності ідентифікації. Він доводить, що криміналістична ідентифікація – це спе-цифічний метод, що дозволяє виконувати вузькі ідентифікаційні завдання, сутність яких зводиться до встановлення тотожності конкретного об'єкта, що має стійку зовнішню форму [2]. Тому докторську дисертацію М. В. Салтевського і низку робіт, присвячених дослідженню теорії криміналістичної ідентифікації, слід віднести до наукових досліджень, які мають загальнотеоретичне та методологічне значення для криміналістики.

У зв'язку зі значним зростанням значимості теоретичних досліджень з криміналістики і розширенням використання її досягнень у боротьбі зі злочинністю у 60–70-ті роки назріла необхідність більш глибокого дослідження природи, предмета, системи та інших вихідних положень криміналістичної науки. Значний внесок у вирішення таких складних наукових завдань було зроблено професором М. В. Салтевським.

Починаючи з 1970 р, Михайло Васильович підготував і видав цикл робіт, присвячених дослідженню комплексу проблем сучасної методології і теорії криміналістики. У таких працях, як «О некоторых методологических проблемах науки криминалистики» [3], «Методологические проблемы измерения в доказывании» [4] «Основы общей теории советской криминалистики» [5] і багатьох інших, М. В. Салтевський з позицій методології науки та теорії наукознавства, з урахуванням результатів аналізу великої кількості літературних джерел вітчизняних і зарубіжних авторів, а також спираючись на дані різнобічної судово-слідчої практики, зробив суттєвий внесок у розробку цілісної концепції загальної теорії криміналістики та окремі криміналістичні теорії, завдання, принципи, закони, методи, систематики та інших основоположних категоріях криміналістичного наукового знання і відкрили ряд нових напрямків в її розвитку.

Вагомим є внесок професора М. В. Салтевського у розвиток окремих галузей криміналістичної техніки, зокрема, судової фотографії, одорології, судової акустики, слідознавства. Він розробив прийоми вимірювальної фотозйомки, стояв у джерел зародження криміналістичної одорології та фоноскопії, розвивав нові методики дослідження доказів, криміналістичного дослідження електронних документів, комп'ютерних засобів, нових інформаційних технологій у криміналістиці [2] та ін. Серед наукових праць в означених наукових напрямках слід назвати такі: «Криминалистическая одорология» (Київ, 1976 р.); «Следы человека и приемы использования их для получения информации техническими средствами на предварительном следствии» (Київ, 1980 р.); «Теория и практика использования следов памяти (идеальных отображений) в расследовании преступлений» (Київ, 1991 р.); «Запаховые следы в следственной практике: практ. пособие» (Харків, 1991 р.); «Криміналістична фотографія та відеозапис: (основи методики викладання)» (Донецьк, 2007 р.) та ін.

Особлива увага професором М. В. Салтевським приділялася у дослідженнях новітнім перспективним напрямкам досліджень криміналістичної техніки, судової експертизи, теорії доказів у кримінально-процесуальному та інформаційному праві, комп'ютерної інформації [6; 7], актуальним проблемам дослідження інструментальної детекції вербальної інформації у судовій практиці [8] та ін.

Професор М. В. Салтевський видає низку підручників, у яких узагальнено більше ніж як піввіковий власний досвід практичної, так і науковою діяльності автора, і дало змогу викласти нові погляди на сутність криміналістики як навчальної дисципліни [9–12]. У цих роботах спостерігається перехід від традиційного висвітлення сутності змісту криміналістики до інформаційно-діяльнісного, при якому події, явища й процеси розглядаються з позиції того, як усе виникло, розвивалося, відобразилося в матеріальному середовищі і як діяти правоохоронцям при виявленні, розкритті й розслідуванні сучасних злочинів у сформованому інформаційному полі. Інформаційно-діяльнісний підхід пронизує усі роботи останніх років і це правильний науковий шлях, тому що він є найбільш наближеним до реалій життя, тобто цією моделлю зроблений ще один значний крок до зближення теорії і практики, що саме по собі має важливе значення. Так, Р. С. Белкін підручник М. В. Салтевського «Криминалистика в современном изложении юристов» називає «оригінальною роботою» у криміналістиці [1, с. 377].

Істотними є напрацювання М. В. Салтевського у криміналістичній тактиці, зокрема, розробці діяльнісного підходу у тактиці проведення окремих слідчих дій, дослідженню тактичних засобів слідчої діяльності, етичних засад тактики слідчих дій, зокрема це такі праці як «Этические аспекты тактики следственных действий» [13], «Проблеми спілкування в криміналістичній тактиці» [14], «Средства криминалистической тактики (методологический аспект)» [15] та ін.

Важливими є наукові розробки професора М. В. Салтевського методо-логічних та практичних засад криміналістичної методики окремих видів злочинів, спрямованих на удосконалення судово-слідчої діяльності та оптимізацію розслідування окремих видів злочинів. Серед наукових праць зазначених наукових проблем слід назвати такі: «Расследование хулиганства» [16]; «Типичные следственные ситуации при расследовании преступлений нарушенных правил охраны окружающей природной среды» [17]; «Основы методики расследования злочинів скоєних з використанням ЕОМ» [18]; «Основы методики расследования легализации денежных средств, нажитых незаконно» [19]; «Ситуаційний підхід у методиці розслідування і профілактики корупції» [20] та ін.

Михайло Васильович Салтевський є одним із фундаторів криміналістики, видатний учений минулого століття і наукової сучасності, діапазон та коло професійних, наукових інтересів якого були надзвичайно широкими. Творча спадщина професора М. В. Салтевського велика та значуща. Його наукові праці добре знають і високо цінують не тільки вчені-криміналісти, а й практичні працівники. Він є автором понад 280 наукових праць, у тому числі автор і співавтор декількох десятків монографій, підручників і навчальних посібників з криміналістики.

М. В. Салтевський багато часу й сил віддавав підготовці науково-педагогічних кадрів. Під його керівництвом захищено 5 докторських і понад 40 кандидатських дисертацій. З повною підставою можна говорити про наукову школу професора М. В. Салтевського, учні якої глибоко й всебічно розробляють та удосконалюють окремі напрямки сучасної криміналістики та судової експертизи.

Професору М. В. Салтевському були притаманні високі людські якості – інтелігентність, незвичайна тактовність, душевна широта, гострий гумор, життєлюбство, чуйність, доброзичливість, незмінно відзначась його ерудиція та інтелект. Михайло Васильович був видатним, талановитим науковцем-криміналістом, але водночас він був і чудовим практиком, експертом, дослідником, блискучим експериментатором, раціоналізатором та винахідником.

Салтевський Михайло Васильович – УЧИТЕЛЬ багатьох поколінь юристів-практиків і науковців, генератор наукових ідей, відомий, талановитий учений, безмежно відданий КРИМІНАЛІСТИЦІ. Я пишаюся тим, що будучи аспірантом, пройшов школу молодого вченого у Михайла Васильовича Салтевського, і під його керівництвом у січні 1999 року захистив кандидатську дисертацію. Михайло Васильович повністю віддавав свої знання, уміння, досвід своїм учням. Зерно добра та любові до науки, закладене Михайлом Васильовичем, зростає у наукових працях його учнів.

Список бібліографічних посилань: 1. Белкин Р. С. История отечественной криминалистика. М.: Норма, 1999. 496 с. 2. Салтевский М. В. Проблемы инструментальной

детекции вербальной информации. *Ученые записки Таврического национального университета*. 2008. Т. 21 (60), № 1. С. 225–240. **3.** Салтевский М. В. О некоторых методологических проблемах науки криминалистики. *Труды Киевской высшей школы МВД СССР*. 1972. Вып. 6. С. 202–212. **4.** Салтевский М. В. Методологические проблемы измерения в доказывании // *Материалы теоретической конференции по итогам научно-исследовательской работы профессорско-преподавательского состава за 1972 г.* Киев, 1973. С. 93–102. **5.** Салтевский М. В. Основы общей теории советской криминалистики // *Методологические основы науки криминалистики. Криминалистическая техника: учеб. пособие.* Киев, 1985. **6.** Салтевский М. В. Осмотр компьютерных средств на месте происшествия: метод. рекомендации. Харьков, 1999. 11 с. **7.** Салтевский М. В. Электронные документы в современной теории доказательств // *Актуальні проблеми криміналістики: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харьків, 25–26 верес. 2003 р.) / Нац. юрид. акад. Харків, 2003. С. 202–206.* **8.** Салтевський М. В. Проблеми інструментальної детекції вербальної інформації в судовій експертизі. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського*. 2009. Т. 22, вып. 61, № 2. С. 307–312. **9.** Салтевский М. В. Криминалистика в современном изложении юристов: учеб. и практ. пособие. Харьков: Рубикон, 1997. 432 с. **10.** Салтевський М. В. Криміналістика: підручник: у 2 ч. Ч. 1. Харків: Консум; Основа, 1999. 416 с. **11.** Криміналістика: підручник: у 2 ч. Ч. 2. Харків: Консум, 2001. 528 с. **12.** Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ: Кондор, 2005. 588 с. **13.** Салтевский М. В. Этические аспекты тактики следственных действий // *Актуальные проблемы нравственного воспитания слушателей высших учебных заведений и практических работников органов внутренних дел в условиях развитого социализма.* Киев, 1978. **14.** Салтевський М. Проблеми спілкування в криміналістичній тактиці. *Вісник Академії правових наук України*. 1998. № 3 (14). С. 104–113. **15.** Салтевский М. В. Средства криминалистической тактики (методологический аспект). *Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України*. 1998. Вип. 1. С. 148–159. **16.** Салтевский М. В. Расследование хулиганства // *Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений: учебник / под ред. В. К. Лисиченко.* Киев, 1988. с. **17.** Салтевский М. В. Типичные следственные ситуации при расследовании преступлений нарушения правил охраны окружающей природной среды // *Экологические преступления: квалификация и методика расследования.* Харьков, 1994. с. **18.** Салтевський М. В. Основи методики розслідування злочинів скоєних з використанням ЕОМ: навч. посіб. Харків: Вид-во Нац. юрид. акад. України, 2000. 34 с. **19.** Салтевский М. В. Основы методики расследования легализации денежных средств, нажитых незаконно: конспект лекций. Харьков: Знание, 2000. 19 с. **20.** Салтевський М. В. Ситуаційний підхід у методиці розслідування і профілактики корупції. *Право України*. 2002. № 7. С. 48–50. **21.** Салтевский М. В. Идентификация и информация. *Правоведение*. 1965 № 3. С. 84–90.

МВС України
Харківський національний університет внутрішніх справ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Тези доповідей
міжнародної науково-практичної конференції
до 100-річчя від дня народження професора
М. В. Салтевського

(м. Харків, 8 листопада 2017 р.)

Харків
2017

УДК 343.98(477)
ББК 67.9(4УКР)62
С91

*Друкується згідно з рішенням оргкомітету
за дорученням Харківського національного університету
внутрішніх справ від 18.07.2017 № 111*

Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження проф. М. В. Салтевського (м. Харків, 8 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2017. – 356 с.

Збірник містить результати досліджень провідних учених у галузі криміналістики, судової експертизи та кримінального процесу, а також практичних працівників вітчизняних правоохоронних органів та експертних установ, що стосуються перспектив розвитку загальної теорії криміналістики, інновацій у криміналістичній техніці, теоретичних і практичних проблем криміналістичної тактики та методики розслідування окремих видів злочинів, актуальних проблем кримінального процесуального права, теорії та практики судової експертизи, наукових досягнень і внесків М. В. Салтевського у розвиток криміналістики та судової експертизи.

УДК 343.98 (477)
ББК 67.9 (4УКР)62

Матеріали друкуються за рішенням оргкомітету конференції, викладені в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори. Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті Харківського національного університету внутрішніх справ (<http://www.univd.edu.ua>) у розділі «Видавнича діяльність. Матеріали науково-практичних конференцій, семінарів тощо»), а також у репозитарії ХНУВС (<http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/>).

ЗМІСТ

КОРЖ В. П. (В КАЧАСТВЕ ПРЕДИСЛОВИЯ)	13
---	----

РОЗДІЛ 1

СПОГАДИ ПРО ПРОФЕСОРА М. В. САЛТЕВСЬКОГО

БАНДУРКА О. М. СПОГАДИ ПРО М. В. САЛТЕВСЬКОГО	17
КЛИМЕНКО Н. І. ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТА ГРУПОФІКАЦІЇ У ПРАЦЯХ М. В. САЛТЕВСЬКОГО	18
КРИВОДІД О. І. РОЗВИТОК КРИМІНАЛІСТИКИ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ПОГЛЯДІВ ПРОФЕСОРА М. В. САЛТЕВСЬКОГО (НА ПРИКЛАДІ СЛІДІВ ПАМ'ЯТІ ЛЮДИНИ).....	21
ЛУК'ЯНЧИКОВ Є. Д. ВНЕСОК ПРОФЕСОРА М. В. САЛТЕВСЬКОГО В РОЗРОБКУ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ОДОРОЛОГІЇ.....	23
МЕШКОВ В. М. К 100-ЛЕТІЮ ПРОФЕСОРА МИХАИЛА ВАСИЛЬЕВИЧА САЛТЕВСЬКОГО	25
ОДЕРИЙ А. В. ПЕРВАЯ БОЕВАЯ НАГРАДА (ИЗ ВОСПОМИНАНИЙ МИХАИЛА ВАСИЛЬЕВИЧА САЛТЕВСЬКОГО).....	27
ТІЩЕНКО В. В. ЩОДО ПОГЛЯДІВ ПРОФЕСОРА М. В. САЛТЕВСЬКОГО НА СИСТЕМУ КРИМІНАЛІСТИКИ.....	28
ТУНТУЛА А. С. РАЗВИТИЕ СЛЕДОВЕДЕНИЯ И ИНЫХ ПОЛОЖЕНИЙ НАСЛЕДИЯ ПРОФЕСОРА М. В. САЛТЕВСЬКОГО	30
ШЕВЧУК В. М. РОЛЬ ПРОФЕСОРА САЛТЕВСЬКОГО МИХАЙЛА ВАСИЛЬОВИЧА У СТАНОВЛЕНІ ТА РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ.....	32
ЮСУПОВ В. В. ПРОФЕСОР М. В. САЛТЕВСЬКИЙ – ВІДОМИЙ КРИМІНАЛІСТ І ТАЛАНОВИТИЙ ПЕДАГОГ	35

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

СОКУРЕНКО В. В. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	38
АКУЛІНІНА А. Р. ТИПОВА ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ, ЯКИЙ ВЧИНЯЄ ПОБОЇ І МОРДУВАННЯ	40
АЛЕКСЕНКО М. В. ПРО ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ СЛІДЧИХ І ПРОФОРІЕНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ МВС УКРАЇНИ.....	41
АНДРЕЄВ Д. В. ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ЗБРОЇ.....	43
АНДРІЄВСЬКА Л. О., АВРАМЕНКО О. Ю. МЕТОДИКА ТА СПЕЦИФІКА ОГЛЯДУ МІСЦЯ СКОЄННЯ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОЇ ПРИГОДИ.....	44